

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.911

UDK 316.472.42-056.26/.36(497.6)  
61-057.875:159.93

Primljeno: 06. 03. 2025.

Izvorni naučni rad  
Original scientific paper

**Andrijana Bakoč, Bojana Kern, Olivera Kalajdžić**

## **NELAGODNOST STUDENATA MEDICINE PRILIKOM INTERAKCIJE SA OSOBAMA S OMETENOŠĆU**

Stavovi zdravstvenih radnika prepoznati su kao važan faktor koji može da utiče na kvalitet pružanja zdravstvenih usluga osobama s ometenošću. Cilj ovog rada jeste da ispita nivo nelagodnosti studenata medicine u interakciji sa osobama s ometenošću, kao i da utvrdi odnos između nivoa nelagodnosti sa učestalošću kontakta, polom, godinom studija i obukom za rad sa osobama s ometenošću. Uzorak čini 277 studenata medicine. U istraživanju je korišćen socio-demografski upitnik, kao i *Skala interakcije sa osobama s ometenošću* i *Skala procjene učestalosti kontakta sa osobama s ometenošću*. Studenti medicine izražavaju veći stepen empatičnosti, a niži nivo nelagodnosti i straha prilikom ostvarivanja interakcije sa osobama s ometenošću. Nije uočena razlika u odnosu na pol. Postoji statistički značajna, pozitivna i niska korelacija između nivoa izražavanja empatičnosti u interakciji sa osobama s ometenošću sa učestalošću kontakta sa takvim osobama, ali i negativna i niska korelacija nivoa nelagodnosti sa učestalošću kontakta. Nije zabilježena povezanost nivoa nelagodnosti sa godinom studija. Budući da je riječ o uzorku studenata koji se školuju za zanimanje koje pripada pomažućim profesijama, rezultati su pozitivni i motivišući. S druge strane, podatak o nepostojanju obuke za rad sa osobama s ometenošću bi trebalo ukazati posebnu pažnju i razmotriti uvođenje sadržaja takve vrste u nastavne planove i programe i na studijskom programu medicina.

**Ključne riječi:** nelagodnost; osobe s ometenošću; studenti medicine

Osobe sa ometenošću sveprisutne su u društvu i kreću se u različitim krugovima gdje centralno mjesto zauzimaju profesionalci koji im pružaju različite vrste usluga, među kojima su i zdravstveni radnici (Banković, Brojčin, Bakoč 2019; Tait, Purdie 2000). Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO 2023) oko 16% stanovništva ima određenu vrstu invaliditeta, što čini ovu populaciju najvećom manjinskom grupom kojoj su potrebne medicinske usluge (Karam et al. 2024). Samim tim, osobe s ometenošću su često u interakciji sa zdravstvenim radnicima i suočavaju se sa različitim mišljenjima i ponašanjima usmjerenim prema njima.

Uprkos većoj svjesti o poštovanju jednakosti, još uvijek postoje značajni izazovi za mnoge osobe s ometenošću kada je riječ o pristupu i pružanju visokokvalitetne zdravstvene brige i njege (Tracy, McDonald 2015). Jedan od tih izazova jesu i stavovi medicinskog osoblja (Ajuwon, Omotosho, Stallings 2018), tim prije jer su negativni stavovi i diskriminatorna praksa među zdravstvenim radnicima prepoznate kao jedne od prepreka zdravstvenoj jednakosti za osobe sa invaliditetom (Karam et al. 2024).

Stavovi predstavljaju misli, vjerovanja, osjećanja prema osobi, objektu ili situaciji (Çiçek Gümüş, Öncel 2022) i obuhvataju tri komponente: afektivnu, bihevioralnu i kognitivnu (Triandis 1971). U kontekstu stavova prema osobama s ometenošću, afektivna komponenta se odnosi na osjećanja prema njima. Bihevioralna komponenta uključuje namjere pojedinca da stupi u interakciju sa osobama s ometenošću, dok kognitivna komponenta obuhvata vjerovanja pojedinca o tim osobama (Campbell 2006; Rosenbaum, Armstrong, King 1986). Tri komponente stavova ne moraju nužno da budu u skladu jedna s drugom. Moguće je postupati prema osobama s ometenošću, podjednako kao i prema osobama urednog razvoja, imati i visoko mišljenje o njima, ali se opet osjetiti nelagodno i postićeno u njihovoj blizini (Eagly, Chaiken 2007).

Negativni stavovi zdravstvenih radnika prema pacijentima sa različitim vrstama ometenosti mogu da budu ozbiljna prepreka za uspješnu dijagnozu i liječenje (Baidi, Ilias 2020). Takođe, negativan uticaj se može odraziti na samopoštovanje i kvalitet života osoba s ometenošću (Itzick, Kagan, Tal-Katz 2018). Vrlo često u osnovi ovakvih stavova jeste osjećanje nelagodnosti koje je povezano sa neinformisanošću i nesigurnošću u pogledu ponašanja ili očekivanja od osoba s ometenošću tokom kontakta s njima (Banković, Brojčin, Bakoč 2019; Gething, Wheeler 1992).

Kako bi se negativni stavovi i osjećaj nelagodnosti smanjili, različite strategije obrazovanja i međusobne interakcije pokazale su se efikasnim u izgradnji pozitivnijih stavova prema osobama s ometenošću. Teorija kontakta nudi jednu od strategija ističući da sa kontakt manjinskom grupom, prijatan i podržan od strane autoriteta, može dovesti do pozitivnih stavova i manje nelagodnosti prilikom interakcije (Allport

1954, prema Keith, Bennetto, Rogge 2015). Osobe koje su imale prethodno iskustvo u životu/radu sa osobom s ometenošću imaju mnogo više razumijevanja, prihvatanja i voljni su da se uključe u interakcije s njima u odnosu na osobe koje takvo iskustvo nemaju (Lazányi 2014, prema Baidi, Ilias 2020). Iz tih razloga naglašava se značaj izgradnje pozitivne percepcije i stavova prema osobama s ometenošću dok su zdravstveni radnici na osnovnim studijama (Peiris-John et al. 2021). Takođe, ističe se važnost uključivanja sadržaja vezanih za osobe s ometenošću u nastavne planove i programe na fakultetima koji obrazuju zdravstvene radnike (Cervasio, Fatata-Hall 2013; Smeltzer et al. 2005). Sam nedostatak znanja specifično vezanog za osobe s ometenošću i njihove potrebe može da dovede do manje pozitivnih stavova zdravstvenih radnika prema njima (Hogan et al. 2020). Na takve zaključke upućuje i studija rađena na uzorku studenata medicine gdje je pokazano da sticanje znanja o različitim vrstama ometenosti, tokom edukacije u trajanju od 12 nedjelja, dovodi do pozitivnih stavova prema ovoj populaciji i veće empatije prema njima, iako su ti efekti izraženi neposredno nakon edukacije, što za duži period nije potvrđeno (Cecchetti et al. 2021). Na važnost mijenjanja stavova budućih zdravstvenih profesionalaca ukazuje istraživanje Terva i Palmera (Tervo, Palmer 2004) čiji rezultati sugerišu da studenti zdravstvenih struka imaju manje pozitivne stavove prema osobama s ometenošću u poređenju sa opštom populacijom, kao i da su takvi stavovi zabilježeni i kod studenata medicine (Sahin, Akyol 2009).

Kada je riječ o nivou nelagodnosti prilikom interakcije sa osobama s ometenošću, studije rađene na našem govornom području uključuju uzorak studenata specijalne edukacije i rehabilitacije. Njihovi rezultati govore da studenti ispoljavaju blagu (Banković, Brojčin i Bakoč 2019; Brojčin i sar. 2015) do umjerenu nelagodnost i strah prilikom interakcije sa osobama s ometenošću (Nikolić, Šeatović 2022). Među varijablama koje su imale uticaja na nivo nelagodnosti izdvaja se kontakta osobama s ometenošću godina studija (ibid.).

Slične rezultate onima dobijenim u populaciji koja je direktno vezana za oblast specijalne edukacije i rehabilitacije, pronalazimo i kod studenata zdravstvenih usmjerenja. Jedna grčka studija ispitivala je nivo nelagodnosti kod 480 studenata različitih zdravstvenih usmjerenja koji su u odnosu na izražavanje stavova prema osobama s ometenošću podijeljeni u tri grupe: najmanje pozitivni stavovi (gdje je bilo 42,3% ispitanika), umjereno pozitivni (26,9%) i najpozitivniji stavovi (30,8%). Rezultati koje su ispitanici ostvarili na Skali interakcije sa osobama s ometenošću analizirani su odvojeno za svaku ispitanu grupu. Glavni zaključak studije jeste da studenti u grupi najpozitivnijih stavova imaju i najviša znanja o osobama s ometenošću ali i naj-

pozitivnije stavove u pogledu suočavanja s invaliditetom, kao i manje nelagodnosti i straha prilikom stupanja u interakcije sa osobama s ometenošću, kada se uporede sa studentima iz preostale dvije grupe. Takođe, kontakt je varijabla koja je pozitivno povezana sa stavovima (Bania et al. 2023). I u ranijem istraživanju ispitanici se, u prosjeku, osjećaju prijatno u interakciji sa osobama s ometenošću (Smith et al. 2014). Varijable poput kontakta i godina studija pokazale su se kao značajne za nivo nelagodnosti kako u ovoj, tako i u drugim studijama (Bania et al. 2023; Berndt et al. 2020; Smith et al. 2014). Pored toga obuka u vještinama komunikacije sa osobama s ometenošću dovela je do pozitivne promjene u interakciji (manje nelagodnosti) studenata medicine sa ovom populacijom. Studenti su navodili da su stekli bolji uvid u probleme u komunikaciji sa kojima se nose osobe sa invaliditetom (Tracy, Iacono 2008). Podudarne rezultate po pitanju smanjenja osjećaja nelagodnosti nakon sprovođenja različitih vrsta intervencija (npr. edukacija vezana za osobe s ometenošću i interakcija s njima) pronalazimo i kod doktora medicine (Shapiro et al. 2023).

Cilj ovog istraživanja je da se ispita nivo nelagodnosti koji studenti medicine doživljavaju u interakciji sa osobama s ometenošću, kao i da se utvrdi povezanost ovog nivoa sa učestalošću kontakta, polom i godinom studija. Takođe, cilj je bio da se ispita u kom obimu su studenti imali obuku za rad sa osobama s ometenošću.

## METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

### Uzorak

Istraživanjem je obuhvaćeno 277 studenata studijskog programa Medicina, Medicinskog fakulteta u Foči, svih godina studija (od prve do šeste). Pri tome, najviše njih je sa prve ( $n = 71$ ), druge ( $n = 50$ ) i treće ( $n = 52$ ), a najmanje sa šeste ( $n = 25$ ) godine studija. Uzorak je činilo 95 ispitanika muškog (34,3%) i 182 ispitanika ženskog pola (65,7%). Starosna dob ispitanika kretala se u opsegu od 18 do 31 godinu ( $AS = 21,58$ ,  $SD = 2,41$ ). Iako je planirano, podaci vezani za obuku za rad sa osobama sa ometenošću nisu analizirani zbog zanemarljivog broja ispitanika koji saopštavaju da su dobili ovu vrstu obuke ( $n = 3$ ).

### Instrumenti

U istraživanju je korišćena Skala interakcije sa osobama s ometenošću (*Interaction with Disabled Persons Scale – IDP*, Gething 1991) koja se koristi za ispitivanje nivoa

nelagodnosti koji ispitanici osjećaju u kontaktu sa osobama s ometenošću. Izvorna skala sastoji se od 20 ajtema na koje ispitanik odgovara na šestostepenoj skali Likertovog tipa (od 1 – apsolutno se ne slažem, do 6 – apsolutno se slažem). Ukupan skor na skali izračunava se sabiranjem ocjena na svim stavkama skale, s tim što tri ajtema zahtijevaju obrnuto kodiranje. Skala može da ima teorijski raspon skorova od 20 kao minimalne vrijednosti do 120 kao maksimalne vrijednosti. Viši skorovi ukazuju na intenzivnije reakcije prilikom socijalnih interakcija sa osobama s ometenošću, odnosno veću nelagodnost u interakciji sa osobama s ometenošću.

Imajući u vidu da neki autori dovode u pitanje korišćenje ukupnog skora jer on može maskirati različite aspekte stavova prema osobama s ometenošću (Banković i sar. 2019; MacLean, Gannon 1995), ali i to da ne postoji slaganje među autorima oko broja faktora koji čine Skalu (Forlin et al. 1999; Tait, Purdie 2009; Iacono et al. 2009), odlučili smo se za korišćenje dvofaktorskog rješenja koje je dobijeno u okviru adaptacije Skale na području Republike Srpske, na uzorku od 462 studenata Medicinskog fakulteta u Foči (Bakoč i sar. 2018). Pomenuti autori izdvajaju dva faktora, odnosno dvije subskale: Empatiju (sa ukupno osam ajtema) i Nelagodost i strah (sa ukupno devet ajtema). Stavke u okviru subskale Empatija odnose se na različite načine pokazivanja empatije prema osobama s ometenošću (*Teško mi je kad vidim da osoba s ometenošću nešto želi da uradi, a ne može*). Subskalu Nelagodnost i strah čine ajtemi koji se odnose na različita neprijatna osjećanja koje osoba može iskusiti prilikom interakcije sa osobama s ometenošću (npr. *Neprijatno mi je i teško da se opustim*). Obje subkale pokazuju zadovoljavajuće vrijednosti unutrašnje konzistencije i na ovom uzorku (*Nelagodnost i strah* –  $\alpha = 0,83$ ; *Empatija* –  $\alpha = 0,75$ ).

Učestalost kontakta sa osobama s ometenošću procijenjivana je Skalom za procjenu kontakta sa osobama s ometenošću (*The Contact with Disabled Persons Scale – CDP*, Yuker, Hurley 1987). Ispitanici daju odgovore na petostepenoj skali Likertovog tipa sa vrijednostima od 1 – nikada, do 5 – veoma često. Instrument sadrži 20 ajtema i svaki od njih je formulisan na sličan način: „Koliko često si vodio/la dug razgovor sa osobama s ometenošću?“ ili „Koliko puta ti je prijatelj s ometenošću došao u kućnu posjetu?“ Autori skale navode da, iako ona teorijski može imati vrijednosti u rasponu od 20 do 100, praktično mali broj ispitanika može imati skroz ispod 30 ili iznad 90. Pri tome, veći skor ukazuje na veću učestalost kontakta sa osobama s ometenošću. Instrument pokazuje zadovoljavajuću vrijednost Konbahovog alfa koeficijenta od 0,85.

Podaci vezani za pol, starost, godinu studija, kao i formalnu obuku za rad sa osobama s ometenošću, dobijeni su demografskim upitnikom konstruisanim za ovo istraživanje.

## **Procedura istraživanja**

Studenti su upitnike popunjavali na matičnom fakultetu (Medicinski fakultet Foča), tokom školske 2022/23. godine. Prije sprovođenja istraživanja dobijena je saglasnog Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta u Foči (broj 01-2-6/1). Pored toga, ispitanici su informisani o cilju istraživanja i upoznati s tim da je učešće dobrovoljno i anonimno. Okvirno vrijeme potrebno za popunjavanje instrumenata trajalo je najviše 20 minuta.

## **Obrada podataka**

Provjera normalnosti distribucije skorova izvršena je pomoću Kolmogorov-Smirnov testa koji je pokazao da od normalne distribucije odstupaju rezultati na subskali Empatija ( $p = 0,000$ ) i skali za procjenu učestalosti kontakta ( $p = 0,038$ ), dok odstupanje nije zabilježeno na subskali Nelagodnost i strah ( $p = 0,065$ ). U odnosu na dobijene vrijednosti, opredijelili smo se za korišćenjene parametrijskih testova. Za testiranje razlike u odnosu na pol korišćen je Man-Vitnijev. Za ispitivanje povezanosti među varijablama primijenjena je Spirmanova korelacija. Za prikazivanje deskriptivnih parametara koristili smo minimalne i maksimalne vrijednosti, medijanu i kvartile.

## **REZULTATI**

Rezultati deskriptivne statistike pokazuju da studenti medicine izražavaju veći stepen empatičnosti, a niži nivo nelagodnosti i straha u pogledu interakcije sa osobama s ometenošću u odnosu na očekivani teorijski skor, o čemu nam govore dobijene srednje vrijednosti. Takođe, ispitanici ostvaruju postignuća u rasponu od 8 kao minimalne do 48 kao maksimalne vrijednosti kada je riječ o subskali Empatije. Istovremeno, postignuća na subskali Nelagodnosti i straha su u rasponu od 9 kao minimalne vrijednosti do 50 kao maksimalne vrijednosti (Tabela 1).

**Tabela 1.** Deskriptivni parametri rezultata ostvarenih na subskalama Nelagodnost i strah i Empatija

| Subskale            | AS    | SD   | Min  | Max   | Q1    | Q3    |  |
|---------------------|-------|------|------|-------|-------|-------|--|
| Empatija            | 35,61 | 8,17 | 8,00 | 48,00 | 32,00 | 41,00 |  |
| Nelagodnost i strah | 25,50 | 7,85 | 9,00 | 50,00 | 19,50 | 31,00 |  |

Podaci iz Tabele 2 pokazuju da postoji statistički značajna razlika u rezultatima ostvarenim na subskali Empatija u odnosu na pol ispitanika, iako je veličina uticaja mala ( $U = 7108,500$ ,  $p = 0,015$ ,  $d = 0,15$ ). Vrijednosti medijana nam govore da ispitanici ženskog pola ( $Mdn = 35,00$ ) pokazuju viši nivo empatičnosti u interakciji sa osobama s ometenošću u odnosu na ispitanike muškog pola ( $Mdn = 37,00$ ). Nije bilo značajne razlike u odnosu na rezultate na subskali Nelagodnost i strah ( $U = 7561,500$ ,  $p = 0,087$ ).

**Tabela 2.** Razlike u rezultatima ostvarenim na subskalama Nelagodnost i strah i Empatija u odnosu na pol ispitanika

| Subskale            | Pol    | Mdn   | Min  | Max   | Man-Vitni<br>U test | Z      | p            |
|---------------------|--------|-------|------|-------|---------------------|--------|--------------|
| Empatija            | Muški  | 35,00 | 8,00 | 47,00 | 7108,500            | -2,431 | <b>0,015</b> |
|                     | Ženski | 37,00 | 8,00 | 48,00 |                     |        |              |
| Nelagodnost i strah | Muški  | 27,00 | 9,00 | 40,00 | 7 561,500           | -1,713 | 0,087        |
|                     | Ženski | 24,00 | 9,00 | 50,00 |                     |        |              |

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna, pozitivna ali niska korelacija između nivoa izražavanja empatičnosti u interakciji sa osobama s ometenošću sa učestalošću kontakta sa takvim osobama ( $r_s = 0,168$ ). Nasuprot tome, uočena je statistički značajna, negativna i niska korelacija između nivoa nelagodnosti i straha kod studenata i učestalosti kontakta ( $r_s = -0,133$ ). Studenti koji imaju veću učestalost kontakta sa osobama s ometenošću izražavaju i viši nivo empatičnosti prilikom interakcije s njima. S druge strane, manje česti kontakti povezani su sa većom nelagodnošću u interakciji sa osobama s ometenošću. Nije dobijena statistički značajna povezanost rezultata ostvarenih na obje subskale sa godinom studija koju ispitanici pohađaju.

**Tabela 3.** Odnos nivoa nelagodnosti studenata prilikom interakcije sa osobama s ometenošću sa učestalošću kontakta i godinom studija ispitanika

| Varijable           | Empatija | Nelagodnost i strah | Učestalost kontakta |
|---------------------|----------|---------------------|---------------------|
| Empatija            | /        | /                   | /                   |
| Nelagodnost i strah | 0,242**  | /                   | /                   |
| Učestalost kontakta | 0,168**  | -0,133**            | /                   |
| Godina studija      | 0,042    | 0,025               | -0,050              |

## DISKUSIJA

Cilj ovog istraživanja bio je ispita nivo nelagodnosti studenata medicine u interakciji sa osobama s ometenošću, kao i da utvrdi odnos između nivoa nelagodnosti sa učestalošću kontakta sa osobama s ometenošću, polom i godinom studija. Takođe, nastojali smo da utvrdimo da li i u kom obimu studenti imaju obuku za rad sa osobama s ometenošću.

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju pokazuju da studenti medicine izražavaju veći stepen empatičnosti, a niži nivo nelagodnosti i straha u pogledu interakcije sa osobama s ometenošću. Imajući u vidu da profesija budućih doktora medicine spada u red najhumanijih, dobijene rezultate možemo posmatrati kao jako optimistične i pozitivne, tim prije jer su studenti navodili da nisu imali nikakvu obuku koja se odnosila na rad sa osobama s ometenošću. Različite vrste obuke (intervencija) jesu bitan faktor koji može uticati na smanjenje nivoa nelagodnosti koju studenti imaju prilikom interakcije sa populacijom osobama s ometenošću (Shapiro et al. 2023; Tracy, Iacono 2008). S druge strane, izostanak bilo kakve obuke je podatak koji ne treba da bude zanemaren. Naprotiv, treba da bude razmatran kao preporuka za sticanje kako teorijskog, tako i praktičnog iskustva u pogledu rada sa pacijentima s ometenošću.

Podudarne rezultate našima pronalazimo i u studijama drugih autora koji govore da se studenti zdravstvenih usmjerenja osjećaju prijatno u interakciji sa osobama s ometenošću (Bania et al. 2023; Smith et al. 2014). Takođe, do sličnih rezultata dolaze studije rađene na uzorku studenata specijalne edukacije i rehabilitacije (Banković, Brojčin i Bakoč 2019; Brojčin i sar. 2015).

Prilikom razmatranja razlike u nivou nelagodnosti među ispitanicima različitog pola rezultati su pokazali da je statistički značajna razlika uočena jedino u odnosu na rezultate na subskali Empatija. Pri tome, ispitanici ženskog pola ispoljavaju viši nivo

empatije kada stupaju u interakciju sa osobama s ometenošću. Pomenuti rezultati ne iznenađuju jer su žene po svojoj prirodi senzitivnije i, najčešće, sklone ispoljavanju pozitivnih stavova prema osobama s ometenošću (Haimour 2012; Sahin, Akyol 2010). Takođe, žene su spremnije i za ostvarivanje neposrednog kontakta sa ovim osobama (Hanak, Dragojević 2002).

Učestalost kontakta statistički značajno korelira sa rezultatima ostvarenim kako na subskali Empatija, tako i na subskali Nelagodnost i strah. Rezultati sugerisu da studenti koji imaju veću učestalost kontakta sa osobama s ometenošću izražavaju i viši nivo empatičnosti prilikom interakcije s njima. S druge strane, manje česti kontakti povezani su sa većom nelagodnošću u interakciji sa osobama s ometenošću. Ovako dobijeni rezultati su u skladu sa prilično ujednačenim rezultatima drugih autora koji potvrđuju važnost ostvarivanja kontakta u mijenjanju stavova prema osobama s ometenošću i smanjivanju osjećaja nelagodnosti u pogledu interakcije sa osobama s ometenošću (Bania et al. 2023; Berndt et al. 2020; Campbell, Gilmore, Cuskelly 2003; Carlson, Witschey 2018; Nikolić, Šeatović 2022). Takođe, kao i u slučaju izražavanja osjećaja nelagodnosti, ovaj rezultat jeste ohrabrujući ako znamo da će nezaobilazni pacijenti budući doktora medicine biti i osobe sa ometenošću. Iako je tako, ne smijemo da zaboravimo ni mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora naročito jer neki autori pronalaze da je viši nivo socijalno poželjnih odgovora praćen nižim nivoom nelagodnosti (Loo 2001). Samim tim procjena socijalno poželjnih odgovora je jedno od ograničenja ove studije. Pored toga interesantno bi bilo utvrditi sa kim studenti najčešće ostvaruju kontakt (jer to mogu biti članovi porodice, prijatelji, itd.) i da li takvi podaci mogu uticati i na njihovo mišljenje. Neka istraživanja pokazuju da volonterski rad sa osobama s ometenošću pozitivno utiče na promjenu stavova (Jefferson et al. 2018), kao i da studenti koji ostvaruju kontakt u privatnoj sferi imaju i pozitivnije stavove od onih čiji su kontakti vezani isključivo za praksu (Hickson 1995).

U istraživanju nismo pronašli značajnu korelaciju između nivoa nelagodnosti kod studenata u odnosu na godinu studija. Takođe, veza nije potvrđena i kada je riječ o učestalosti kontakta i godine studije. Dobijeni rezultati su u saglasnosti sa rezultatima istraživanja o stavovima studenata specijalne edukacije i rehabilitacije (Banković, Brojčin i Bakoč 2019), dok su u suprotnosti sa saznanjima drugih studija koje govore o tome da studenti viših godina studija imaju niži nivo nelagodnosti i straha (Bania et al. 2023; Nikolić i Šeatović 2022; Smith et al. 2014), ali i nešto češće kontakte sa osobama s ometenošću (Brojčin i sar. 2015). Generalno, osobe sa višim nivoom obrazovanja imaju manju socijalnu distancu i manje predrasuda prema ovim osoba-

ma (Yazbeck et al. 2004). S obzirom da naši ispitanici, generalno, ne izražavaju ekstremno visok osjećaj nelagodnosti i straha prilikom interakcije sa osobama s ometenošću, odsustvo veze sa godinom studija može se objasniti i time.

Imajući u vidu da su budući ljekari važna karika u pružanju kvalitetne zdravstvene zaštite za populaciju osoba s ometenošću, ovo istraživanje nam pomaže da preciznije sagledamo njihovu ulogu, tim prije jer nismo pronašli slične studije na području Bosne i Hercegovine. Takođe, prezentovani rezultati mogu predstavljati podsticaj za sprovođenje sličnih istraživanja na populaciji koja bi, prije svega, uključivala cjelokupno medicinsko osoblje (dokторе, medicinske sestre itd.).

S druge strane, neophodno je da rezultati dobijeni u ovoj istraživanju budu sagledani i u odnosu na ograničenja koja se najprije vezuju za prigodan uzorak ispitanika jer je generalizacija rezultata ograničena na širu populaciju studenata medicine. Ranije pomenuta sklonost ka davanju socijalno poželjnih odgovora je, takođe, potencijalno ograničenje koje treba razmotriti u narednim istraživanjima. Pored toga naredne studije pažnju bi trebalo da usmjere ne samo na učestalost kontakta, već i na njegov kvalitet. Isto tako, imajući u vidu da je populacija osoba s ometenošću veoma heterogena to dodatno ograničava primjenu dobijenih rezultata. Korisno bi bilo da naredna istraživanja budu sprovedena sa ciljem ispitivanja nivoa nelagodnosti u odnosu na tačno određenu vrstu ometenosti (na primjer: intelektualnu ometenost, poremećaj iz spektra autizma, itd.).

## ZAKLJUČAK

Istraživanje realizovano na uzorku studenata medicine pruža uvid u nivo nelagodnosti i straha koju studenti osjećaju prilikom interakcije sa osobama s ometenošću. Zabilježeni su rezultati koji pokazuju da studenti imaju viši nivo empatičnosti, a niži nivo nelagodnosti i straha u interakciji sa ovim ljudima. Utvrđena je pozitivna veza sa učestalošću kontakta, ali ne i sa godinom studija. Takođe, ispitanici ženskog pola izražavaju empatičniji stav prilikom interakcije sa osobama s ometenošću.

Budući da je riječ o uzorku studenata koji se školuju za zanimanje koje pripada pomažućim profesijama, rezultati nisu iznenađuju. Svakako da su pozitivni i motivišući obzirom da se radi o osobama sa ometenošću jer su pozitivni stavovi prva karika za prijatnu komunikaciju i pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga. Zbog toga bi podatak o nepostojanju obuke za rad sa osobama s ometenošću trebalo ukazati posebnu pažnju i uvrstiti sadržaje takve vrste u nastavne planove i programe i na studijskom programu medicine.

## REFERENCE:

1. Ajuwon, Paul, Omotosho Olayinka Ishiaq Olayinka, Rebecca Stallings (2018), "Healthcare provider attitude towards persons with disabilities in Nigeria", *International Public Health Journal*, 10(2), 221-229.
2. Baidi, Nasrudin, Azleen Ilias (2020), "Discomfort, uncertainty and fear surrounding the social inclusivity of PWDs at work", 9th International Economics and Business Management Conference, *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 469-483.
3. Bania, Theofani, Maria Gianniki, Garyfalia Charitaki, Sofia Giannakoudi, Velaoras Andreas, Charikleia Farantou, Velaora Alik, Evdokia Billis (2023), "Attitudes towards people with disabilities across different healthcare undergraduate students: A cluster analysis approach", *Physiotherapy Research International*, 28(4), e2032.
4. Bakoč, Andrijana, Olivera Kalajdžić, Branislav Brojčin, Nenad Glumbić (2018), "Skala interakcije sa osobama s ometenošću: Provjera faktorske strukture", *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 17(2), 151-164.
5. Banković, Slobodan, Branislav Brojčin, Andrijana Bakoč (2019), "Nivo (ne)lagodnosti budućih specijalnih edukatora u kontaktu sa osobama s ometenošću", *Beogradska defektološka škola*, 25(3), 9-22.
6. Berndt, Alex, Daniel Kissinger, Michael Messerole, John Noble, Danae Dinkel (2020), "Attitudinal beliefs towards individuals with disabilities at a metropolitan university: Insights and implications for kinesiology professionals", *Journal of Kinesiology & Wellness*, 9, 73-83.
7. Brojčin, Branislav, Andrijana Pavlović, Bojana Mastilo, Nenad Glumbić (2015), "The attitudes of future special educators towards persons with developmental difficulties", *Nastava i vaspitanje*, 64(3), 489-505.
8. Carlson, Wendy, Hannah Witschey (2018), "Undergraduate students' attitudes toward individuals with disabilities: Integrating psychology disability curriculum and service-learning", *Teaching of Psychology*, 45(2), 189-192.
9. Campbell, Jennifer, Linda Gilmore, Monica Cuskelly (2003), "Changing student teachers' attitudes towards disability and inclusion", *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 28(4), 369-379.
10. Campbell, Jonathan (2006), "Changing children's attitudes toward autism: A process of persuasive communication", *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 18, 251-272.

11. Cecchetti, Mark, Jason Last, Julie Lynch, Christine Linehan (2021), "Evaluating the longitudinal impact of a disability education intervention on medical students' attitudes towards persons with a disability", *Disability and Health Journal*, 14(3), 101092.
12. Cervasio, Kathleen, Kimberley Fatata-Hall (2013), "Attitudes of nurses toward children with disabilities: the attitudes of nursing students toward children with disabilities: An experimental design", *International Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 1(5), 1-15.
13. Çiçek Gümüş, Ecem, Selma Öncel (2022), "Examination of variables affecting peer attitudes towards children with disabilities: A cross-sectional study", *European Journal of Special Needs Education*, 37(4), 698-705.
14. Eagly, Alice, Shelly Chaiken (2007), "The advantages of an inclusive definition of attitude", *Social cognition*, 25(5), 582-602.
15. Forlin, Chris, Gerard Fogarty, Annemaree Carroll (1999), "Validation of the factor structure of the Interactions with Disabled Persons Scale", *Australian Journal of Psychology*, 51(1), 50-55.
16. Gething, Lindsay (1991), *Interaction with Disabled Persons Scale*, University of Sydney, Sydney
17. Gething, Lindsay, Barbara Wheeler (1992), "The Interaction with Disabled Persons Scale: A new Australian instrument to measure attitudes towards people with disabilities", *Australian Journal of Psychology*, 44(2), 75-82.
18. Hanak, Nataša, Nada Dragojević (2002), "Socijalni stavovi prema osobama ometenim u razvoju", *Istraživanja u defektologiji*, 1, 13-22.
19. Haimour, Abdulhade (2012), "Undergraduate universities student's attitudes toward disabled persons in Saudi Arabia", *European Journal of Educational Studies*, 4(2), 269-280.
20. Hogan, Amy, Neera Jain, Roshini Peiris-John, Shanti Ameratunga (2020), "Disabled people say 'Nothing about us without us'", *The Clinical Teacher*, 17(1), 70-75.
21. Hickson, Fay Emily (1995), *Attitude formation and change toward people with disabilities*, Doctoral thesis, University of Sydney
22. Iacono, Teresa, Jane Tracy, Jenny Keating, Ted Brown (2009), "The Interaction with Disabled Persons scale: Revisiting its internal consistency and factor structure, and examining item-level properties", *Research in developmental disabilities*, 30(6), 1490-1501.

23. Itzick, Michal, Maya Kagan, Patricia Tal-Katz (2018), "Perceived social support as a moderator between perceived discrimination and subjective well-being among people with physical disabilities in Israel", *Disability and rehabilitation*, 40(18), 2208-2216.
24. Jefferson, Ruth, Christina Grant, Lindsay Rye, Laura Bassette, Matt M. Stuve, Ryan Heneisen (2018), "University Students' Perceptions of Social Justice: The Impact of Implementing a Summer Camp for Children with Disabilities", *Journal of Special Education Apprenticeship*, 7(1), Article 6.
25. Karam, Vanda Yazbeck, Sandrella Bou Malhab, Myriam El Khoury-Malhame, Nadia Asmar (2024), "Medical students attitudes towards patients with disability: a scale validation study", *BMC Medical Education*, 24(1), 1226 .
26. Keith, Jessica, Loisa Bennetto, Ronald Rogge (2015), "The relationship between contact and attitudes: Reducing prejudice toward individuals with intellectual and developmental disabilities", *Research in developmental disabilities*, 47, 14-26.
27. Loo, Robert (2001), "A psychometric re-analysis of the Interaction with Disabled Persons Scale", *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 33 (4), 245-250.
28. MacLean, Doug, Paul M. Gannon (1995), "Measuring attitudes toward disability: The interaction with disabled persons scale revisited", *Journal of Social Behavior and Personality*, 10(4), 791.
29. Nikolić, Milena, Stevan Šeatović (2022), "Socijalno poželjno odgovaranje i stavovi prema osobama s intelektualnom ometenošću kod studenata edukacije i rehabilitacije", *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 21(2), 103-116.
30. Peiris-John, Roshini, Neera Jain, Amy Hogan, Shanthi Ameratunga (2021), "Educating health science students about disability: teachers' perspectives on curricular gaps", *Disability and Health Journal*, 14(1), 100985.
31. Rosenbaum, Peter, Robert Armstrong, Susanne King (1986), "Children's attitudes toward disabled peers: A self-report measure", *Journal of Pediatric Psychology*, 11(4), 517-530.
32. Sahin, Hatice, Asiye Akyol (2010), "Evaluation of nursing and medical students' attitudes towards people with disabilities", *Journal of Clinical Nursing*, 19(15-16), 2271-2279.
33. Shapiro, Hannah Johnson, Julia Frueh, Madeline Chiuidea, Stefan Sillau, Jessica Sanders (2023), "Education research: predictors of resident physician comfort with individuals with intellectual and developmental disabilities: a

- cross-sectional study", *Neurology Education*, 2(1), e200045.
34. Smeltzer, Suzzane, Marry Anne Dolen, Gale Robinson-Smith, Vanessa Zimmerman (2005), "Integration of disability-related content in nursing curricula", *Nursing Education Perspectives*, 26(4), 210-216.
  35. Smith, Thomas, Christine Catney, Nathaniel Rickles, Carol Hermansen-Kobulnicki, Amy Broeseker Cynthia Garvan, Carol Kimberlin (2014), "Pharmacy student comfort in communicating with persons with disabilities", *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 6(2), 175-184.
  36. Tait, Kathleen, Nola Purdie (2000), "Attitudes toward disability: Teacher education for inclusive environments in an Australian university", *International Journal of Disability, Development and Education*, 47(1), 25-38.
  37. Tervo, Raymond, Glen Palmer (2004), "Health professional student attitudes towards people with disability", *Clinical rehabilitation* 18(8), 908-915.
  38. Tracy, Jane, Rachael McDonald (2015), "Health and disability: Partnerships in health care", *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 28(1), 22-32.
  39. Tracy, Jane, Teresa Iacono (2008), "People with developmental disabilities teaching medical students—does it make a difference?", *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 33(4), 345-348.
  40. Triandis, Harry (1971), *Attitude and attitude change*, Wiley, New York.
  41. WHO (2023), *Disability* [Internet]; <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>.
  42. Yazbeck, Marie, Keith McVilly, Trevor Parmenter (2004), "Attitudes toward people with intellectual disabilities: An Australian perspective", *Journal of Disability Policy Studies*, 15(2), 97-111.
  43. Yucker, Harold, Michael Hurley (1987), "Contact with and attitudes toward persons with disabilities: The measurement of intergroup contact", *Rehabilitation Psychology*, 32(3), 145.

## DISCOMFORT OF MEDICAL STUDENTS IN INTERACTIONS WITH PEOPLE WITH DISABILITIES

### Summary:

The attitudes of healthcare workers have been recognized as an important factor that can influence the quality of healthcare services provided to individuals with disabilities. The aim of this study is to examine the level of discomfort experienced by medical students in their interactions with people with disabilities, as well as to determine the relationship between the level of discomfort and the frequency of contact with people with disabilities, gender, year of study, and training for working with people with disabilities. The sample consists of 277 medical students. A socio-demographic questionnaire, *Interaction with Disabled Persons Scale* and *The Contact with Disabled Persons Scale* were used in the research. Medical students show a higher degree of empathy and a lower level of discomfort and fear regarding interactions with people with disabilities. No gender differences were observed. A statistically significant, positive, and low correlation was found between the level of empathy in interactions with people with disabilities and the frequency of contact with such individuals, as well as a negative and low correlation with discomfort. No connection between the level of discomfort and the year of study was recorded. Given that this sample consists of students training for a profession in the “helping professions,” the results are positive and motivating. On the other hand, the fact that there is no training for working with people with disabilities should be given special attention, and the introduction of such content into curricula and the medical study program should be considered.

**Keywords:** discomfort; people with disabilities; medical students

Adrese autorica

Authors' address

Andrijana Bakoč

Bojana Kern

Olivera Kalajdžić

Univerzitet u Istočnom Sarajevu

Medicinski fakultet Foča

andrijana.bakoc@ues.rs.ba

bojanamastilo@yahoo.com

olivera.kalajdzic@ues.rs.ba

